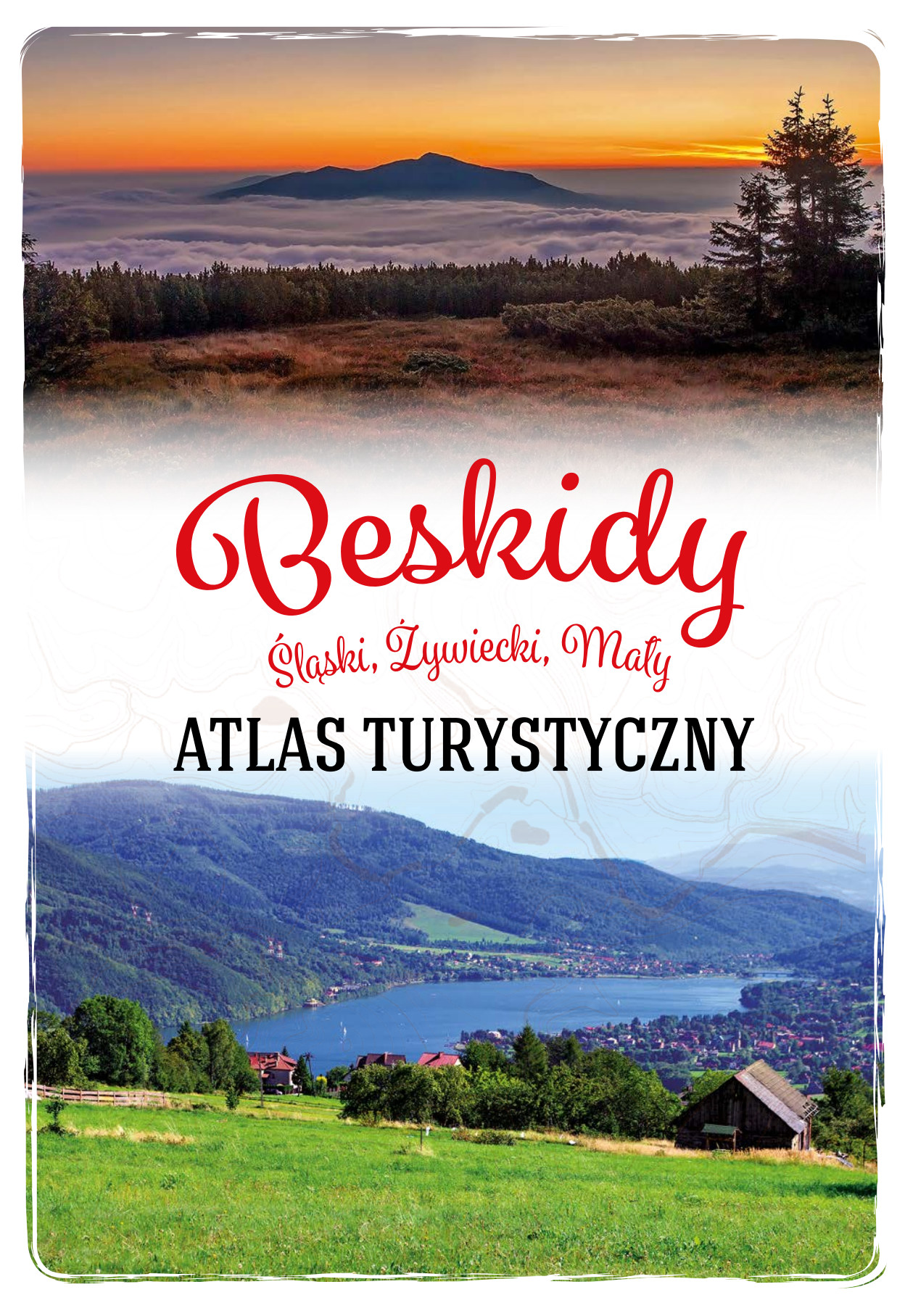
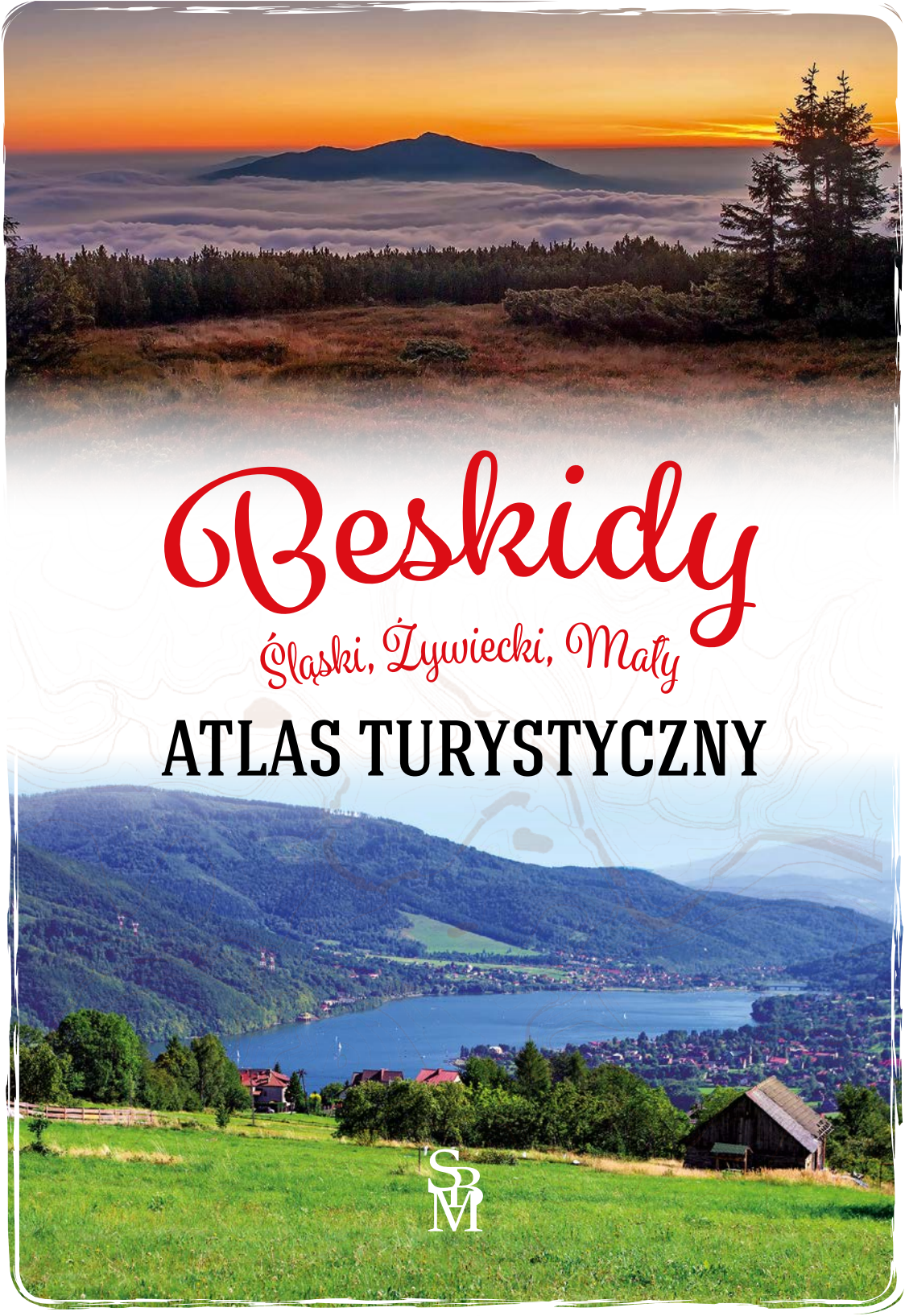

Beskidy

Śląski, Żywiecki, Mały

ATLAS TURYSTYCZNY

Beskidy

Śląski, Żywiecki, Mały

ATLAS TURYSTYCZNY

TEKST: BARBARA ZYGMAŃSKA (AKTUALIZACJA 2023)

REDAKCJA: ZESPÓŁ WYDAWNICTWA SBM

KOREKTA: GABRIELA NIEMIEC

PROJEKT MAKIETY: MARIUSZ DYDUCH

PROJEKT OKŁADKI: AMADEUSZ TARGOŃSKI

OPRACOWANIE GRAFICZNE OKŁADKI: JACEK BRONOWSKI

OPRACOWANIE MAP: RADEK PRZEBITKOWSKI

FOTOEDYCJA I OPRACOWANIE GRAFICZNE: JACEK BRONOWSKI

ZDJĘCIA NA OKŁADCE:

front (od góry) – © Wiktor Baron / baronphotography.eu (CC BY-SA 3.0) | [wikimedia.org/.../File:Wschód_na_Pilsku.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Wschód_na_Pilsku.jpg);

© Marzena, Michał i Jacek Bronowscy / foto-baza.pl

grzbiet i tył – © Marzena, Michał i Jacek Bronowscy / foto-baza.pl (4 zdjęcia)

Copyright for the text, cover and layout © Wydawnictwo SBM Sp. z o.o., 2022
Warszawa 2023

Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.
ul. Sułkowskiego 2/2
01-602 Warszawa
www.wydawnictwosbm.pl

ISBN 978-83-8222-832-8

SPIS TREŚCI

KALEJDOSKOP 4

Wstęp (6) • Historia (8) • Geografia (14) • Przyroda (16) • Kultura i sztuka (20) • Kuchnia beskidzka (27) • Mapa (30)

TRASY 32

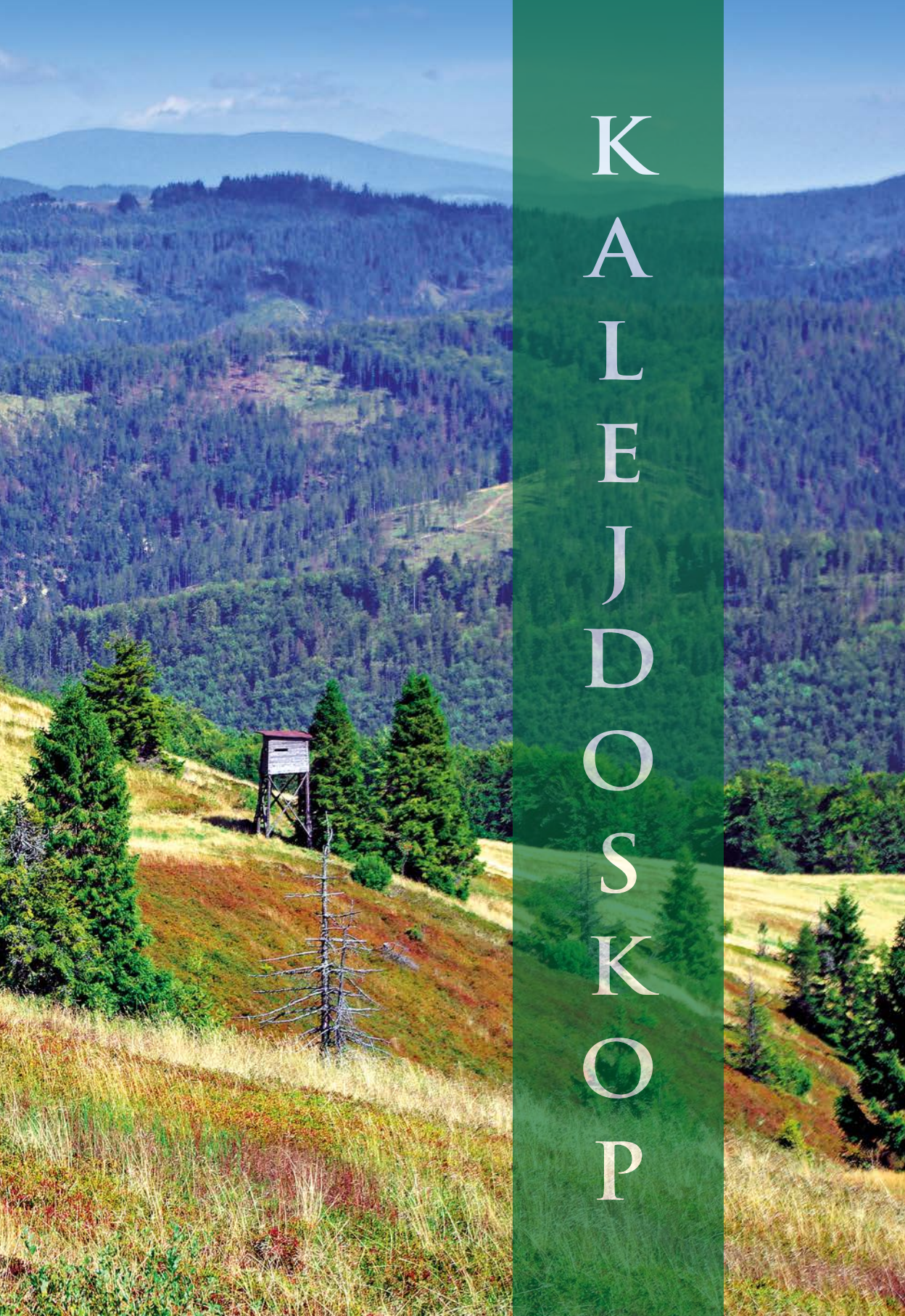
Pomiędzy Wisłą a Olzą (34) • Z widokiem na Beskidy i Tatry (36) • Do źródeł Wisły (38) • Trasa na wypasie (40) • Przez najpiękniejsze polany Beskidów (42) • Hej Pilsko, hej Pilsko, hej wysokie trawy (45) • Zdobywamy Królową Beskidów (47) • Szlakiem Harnasia Rogacza do Wietrznej Dziury i na Diabli Kamień (50) • Małym Szlakiem Beskidzkim przez Beskid Mały (52)

ATLAS OD A DO Z 56

Babia Góra [Beskid Żywiecki] (56) • **B**abiogórski Park Narodowy [Beskid Żywiecki] (59) • **B**aków [Pasma Pewelsko-Ślemieńskie] (61) • **B**arania Góra [Beskid Śląski] (62) • **B**endoszka Wielka [Beskid Żywiecki] (64) • **B**liźniaki [Beskid Mały] (65) • **B**łatnia [Beskid Śląski] (66) • **B**oracza Hala [Beskid Żywiecki] (67) • **B**renna [Beskid Śląski] (68) • **B**ukowski Groń [Beskid Mały] (70) • **C**zantoria Wielka [Beskid Śląski] (71) • **C**zarny Groń [Beskid Mały] (73) • **C**zupel [Beskid Mały] (74) • **D**anielki Dolina [Beskid Żywiecki] (75) • **G**aiki [Beskid Mały] (76) • **G**ancarz [Beskid Mały] (78) • **G**ibasówka [Beskid Mały] (79) • **G**linka [Beskid Żywiecki] (81) • **G**linne [Beskid Żywiecki] (82) • **H**robacza Łąka [Beskid Mały] (83) • **I**nwałd [Beskid Mały] (85) • **I**stebna [Beskid Śląski] (87) • **J**ałowiec [Beskid Żywiecki] (89) • **J**ałowiecka Przełęcz [Beskid Żywiecki] (90) • **J**awornica [Beskid Mały] (91) • **J**aworzyna [Beskid Mały] (92) • **J**aworzynka [Beskid Śląski] (93) • **J**eleśnia [Beskid Żywiecki] (94) • **K**amesznica [Kotlina Żywiecka] (95) • **K**arkoszczonka [Beskid Śląski] (96) • **K**askada Soty [Beskid Mały] (97) • **K**arolówka [Beskid Śląski] (99) • **K**limczok [Beskid Śląski] (100) • **K**ocierska Przełęcz [Beskid Mały] (101) • **K**oniaków [Beskid Śląski] (102) • **K**orbielów [Beskid Żywiecki] (103) • **K**otarz [Beskid Śląski] (104) • **K**ozia Góra [Beskid Śląski] (105) • **K**ozubnik [Beskid Mały] (107) • **K**rawców Wierch [Beskid Żywiecki] (108) • **K**rowiarki [Beskid Żywiecki] (109) • **K**ubalonka [Beskid Śląski] (110) • **L**achowice [Beskid Żywiecki] (112) • **L**achów Groń [Beskid Żywiecki] (113) • **L**asek [Beskid Żywiecki] (114) • **L**eskowiec [Beskid Mały] (115) • **L**ipowski Wierch [Beskid Żywiecki] (117) • **Ł**amana Skała [Beskid Mały] (118) • **M**agurka Wilkowicka [Beskid Mały] (120) • **M**agurka Radziechowska [Beskid Śląski] (121) • **M**agurka Wiślańska [Beskid Śląski] (122) • **M**alinowska Jaskinia [Beskid Śląski] (123) • **M**alinowska Skała [Beskid Śląski] (124) • **M**ędralowa [Beskid Żywiecki] (125) • **M**ilówka [Beskid Śląski i Beskid Żywiecki] (126) • **M**uńcuł [Beskid Żywiecki] (127) • **M**uronka [Beskid Śląski] (128) • **O**chodzita [Beskid Śląski] (129) • **P**ilsko [Beskid Żywiecki] (131) • **P**olica [Beskid Żywiecki] (133) • **P**otrójna [Beskid Mały] (134) • **P**rzegibek [Beskid Mały] (135) • **P**rzegibek [Beskid Żywiecki] (136) • **P**rzysłop Potócki [Beskid Żywiecki] (137) • **R**achowiec [Beskid Żywiecki] (138) • **R**ajcza [Beskid Żywiecki i Beskid Śląski] (139) • **R**ogacz [Beskid Mały] (141) • **R**omanka [Beskid Żywiecki] (142) • **R**ównica [Beskid Śląski] (143) • **R**ysianka [Beskid Żywiecki] (145) • **S**almopolska Przełęcz [Beskid Śląski] (146) • **S**idzina [Beskid Żywiecki] (147) • **S**kalanka [Beskid Żywiecki] (148) • **S**kalite [Beskid Śląski] (149) • **S**krzyczne [Beskid Śląski] (150) • **S**oblówka [Beskid Żywiecki] (152) • **S**opotnia Mała i Sopotnia Wielka [Beskid Żywiecki] (153) • **S**oszów Wielki [Beskid Śląski] (155) • **S**tożek Wielki [Beskid Śląski] (156) • **S**tryszawa [Beskid Żywiecki] (158) • **S**ucha Beskidzka [Beskid Żywiecki, Beskid Mały i Beskid Makowski] (160) • **S**zczyrk [Beskid Śląski] (162) • **S**zyndzielnia [Beskid Śląski] (164) • **Ś**cieszków Groń [Beskid Mały] (166) • **T**uł [Beskid Śląski] (167) • **U**soły [Beskid Żywiecki] (168) • **U**stroń [Beskid Śląski] (169) • **W**adowice [Beskid Mały] (171) • **W**ęgierska Górką [Kotlina Żywiecka] (172) • **W**ielka Racza [Beskid Żywiecki] (173) • **W**ielka Rycerzowa [Beskid Żywiecki] (174) • **W**isła [Beskid Śląski] (175) • **Z**abawy [Beskid Śląski] (179) • **Z**awoja [Beskid Żywiecki] (180) • **Z**ubrzyca Górna i Zubrzyca Dolna [Beskid Żywiecki] (182) • **Z**wardoń [Beskid Żywiecki] (184) • **Ż**ar [Beskid Mały] (186) • **Ż**urawica [Pasma Pewelsko-Krzeczowskie] (188) • **Ż**ywiec [Kotlina Żywiecka] (189)

Beskid Żywiecki, okolice Wielkiej Raczy

K A L E J D O S K O P

Południową część województwa śląskiego i południowo-zachodni fragment województwa małopolskiego zajmują Beskidy. Jest to teren niezwykle atrakcyjny nie tylko dla turystów górskich, ale również dla osób zainteresowanych folklorem lub historią.

W Beskidach wytyczono liczne szlaki piesze o łącznej długości wynoszącej kilkaset kilometrów. Trasy te wiodą do najciekawszych miejsc – na szczyty, widokowe polany, do szczególnie cennych pod względem przyrodniczym zakątków, a także do schronisk. Najdłuższy z nich, czerwony Główny Szlak Beskidzki, ma około 496 km długości i przemierza Beskid Śląski i Beskid Żywiecki od Ustronia aż po Jordanów, pokonując w Beskidzie Śląskim odległość około 58 km i około 2600 m przewyższenia, a w Beskidzie Żywieckim – 101 km i 4400 m przewyższenia. Przez Beskid Mały prowadzi czerwony Mały Szlak Beskidzki, który od Bielska-Białej-Straconki do Tarnawy Dolnej w dolinie Skawy ma 54 km długości i pokonuje około 2400 m deniwelacji.

Przez Beskidy prowadzi jedna z pięciu pętli Szlaku Budownictwa Drewnianego województwa śląskiego. Pętla beskidzka ma 113 km długości i łączy 22 zabytkowe obiekty – drewniane kościoły, chałupy i dwory – od Bielska-Białej przez Wisłę i Istebną po Milówkę i Żywiec. W Lachowicach trasa ta łączy się z analogicznym szlakiem w województwie małopolskim, który prowadzi do drewnianych kościołów w Lachowicach, Orawce oraz do skansenów w Sidzinie i Zubrzycy Górnej.

▲ Węzeł szlaków turystycznych na Leskowiec w Beskidzie Małym

▼ Hala Ryśnianka – turyści rozkoszujący się widokiem na najwyższe szczyty Beskidu Żywieckiego

▲ Turyści na trasie rowerowej w Beskidzie Śląskim

Szlakom pieszym towarzyszą znakowane trasy rowerowe. Wiślańska Trasa Rowerowa rozpoczyna się w Wiśle i biegnie wzdłuż rzeki Wisły przez Ustroń i Skoczów w kierunku Jeziora Goczałkowickiego. Od centrum Wisły do Goczałkowic ma około 65 km długości i wiedzie łagodnie w dół; pokonując tylko 30 m w górę i około 240 m deniwelacji w dół. W Bielsku-Białej na stokach Koziej Góry, w Szczyrku i w Wiśle-Skolnitym dla rowerzystów górskich zbudowano sieć ścieżek rowerowych Enduro Trails, służących tylko do zjazdów (zob. s. 105, 157, 163). Oprócz tego liczne trasy rowerowe są wytyczane przez poszczególne gminy i powiaty.

▼ Jezioro Żywieckie, widok z góry Żar

Poza szlakami w Beskidach nie brakuje też atrakcji dla amatorów sportów wodnych. Znajdujące się w pobliżu Żywca Jezioro Żywieckie (zob. s. 98) umożliwia relaks na plaży lub korzystanie z różnych form aktywności – można tam wynająć żaglówkę lub potrenować windsurfing, ale też popływać rekreacyjnie rowerami wodnymi. Wypoczynek na basenie lub na ścianie wspinaczkowej możliwy jest w Geo-Parku Glinka (zob. s. 81).

Liczne atrakcje – szlaki, muzea, skanseny, obiekty prowadzące warsztaty i zajęcia zarówno dla dzieci, jak i dla całych rodzin – sprawiają, że w Beskidach nie można się nudzić.

HISTORIA

Od prawieków Karpaty stanowiły naturalną granicę osadnictwa ludzkiego oraz oddzielały od siebie ludy żyjące w Kotlinie Panońskiej i w dorzeczu Wisły i Odry, a mimo to w te nieprzystępne, porośnięte pierwotną puszcza obszary górskie stopniowo wdzierał się człowiek.

Badania archeologiczne wykazały, że już w epoce neolitu u północnych podnóży Beskidów zamieszkiwali ludzie. W okresie młodszej epoki brązu (około 1300–750 p.n.e.) i wczesnej epoki żelaza (750–400 p.n.e.) u stóp Beskidu Śląskiego, w rejonie Cisownica–Leszna–Puńców, oraz na górze Tuł w Beskidzie Śląskim istniały grodziska kultury łużyckiej. Osadę i cmentarzysko kultury łużyckiej odkryto również na wzgórzu Grojec nad Żywcem. W okresie późno-lateńskim (od około 300 p.n.e. do przełomu er) i wczesnorzymskim (początek naszej ery) na skutek ekspansji Celtów na tereny obecnej Słowacji doszło do połączenia elementów kultury celtyckiej oraz lokalnych tradycji kultury łużyckiej, co zainicjowało powstanie kultury puchowskiej. Jej osadnictwo charakteryzowało się osiedlami obronnymi wznoszonymi na trudno dostępnych wzgórzach. Ślady kultury puchowskiej odkryto również na Grojcu nad Żywcem – przetrwały tam fragmenty wałów, a także ceramika z początku naszej ery. Znaleźiska archeologiczne z tego okresu pochodzą też z Góry Zamkowej w Cieszynie.

We wczesnym średniowieczu Beskidy były kolonizowane od północy przez ludy słowiańskie. Z tego okresu pochodzą ślady grodziska w Starym Bielsku. Nieco później powstały warowne zamki, na przykład Wołek na wzgórzu ponad Kobiernicami i na Grojcu.

W czasach dawnych tereny Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego oraz Beskidu Żywieckiego należały do kilku odrębnych krain – ziemi żywieckiej, Śląska Cieszyńskiego i Orawy. Północne krańce Beskidu Małego od wieków wchodziły w skład ziemi oświęcimsko-zatorskiej, a położone w dorzeczu Skawicy okolice obecnych Skawicy i Zawoi stanowiły część starostwa lanckorońskiego.

W okresie rozbicia dzielnicowego prawie cały obszar Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego i Beskidu Żywieckiego wszedł w skład dzielnicę śląskiej i wraz z nią od 1327 r. stał się lennem czeskim. Jednak ponad 100 lat później Jan IV książę oświęcimski sprzedał swoje włości, w tym Oświęcim, Kętę i Żywiec, królowi polskiemu Kazimierzowi Jagiellończykowi.

▼ Kazimierz IV
Jagiellończyk
(Marcello
Bacciarelli)

▲ Romańska rotunda w Cieszynie to jeden z najstarszych zachowanych zabytków architektury w Polsce

Od tej pory historia Żywiecczyny i Śląska potoczyła się zupełnie odrębnymi drogami. Położona w dorzeczu Soły i Skawy Żywiecczyna wchodziła w skład państwa polskiego, natomiast Śląsk stał się lennem czeskim, a następnie częścią cesarstwa Habsburgów. Granica pomiędzy tymi ziemiami przebiegała wzdłuż działu wodnego pomiędzy Wisłą i Olzą a Solą.

Po wojnach śląskich, w połowie XVIII w., kiedy niemal cały Śląsk przypadł Prusom, dawne księstwo cieszyńskie wraz z księstwem opawskim, a także ziemie dorzecza górnej Wisły i Olzy pozostały przy Austrii. Utworzono z nich prowincję nazwaną Śląskiem Austriackim.

Po I rozbiorze Polski (1772) tereny dawnego księstwa oświęcimskiego, w tym ziemia żywiecka, przypadły Austrii i weszły w skład Galicji. W ten sposób tereny dawnego XIII-wiecznego księstwa cieszyńskiego ponownie znalazły się w jednym państwie, ale w różnych prowincjach. Symbolem tych przemian stało się Bielsko-Biała, które składa się z dwóch odrębnych miast – śląskiego Bielska i galicyjskiej Białej, połączonych we wspólny organizm dopiero w 1961 r.

Od połowy XV w. Żywiecczyna nie wchodziła już w skład księstwa oświęcimskiego. Tymi ziemiami władała wówczas awanturnicza rodzina Skrzyńskich, która na Grojcu wybudowała warowną siedzibę. W trakcie rozbójniczych wypraw Skrzyńscy pustoszyli należące do króla ziemie księstwa oświęcimskiego. Zorganizowana w 1460 r. przez króla Kazimierza

► Herb księstwa oświęcimskiego

Jagiellończyka ekspedycja karna pod wodzą starosty krakowskiego Mikołaja Pieniążka opanowała zamek, a Skrzyńscy zostali zmuszeni do sprzedaży swoich posiadłości, w tym ziemi żywieckiej, królowi polskiemu.

W 1467 r. Kazimierz Jagiellończyk przekazał Żywiecczyznę w darze Piotrowi Komorowskiemu w zamian za utracone dobra w węgierskich prowincjach Liptowa i Orawy. Była to rekompensata za straty, które Komorowski poniósł za wspieranie Jagiellonów w nieudanych staraniach o koronę węgierską. Potem ziemią żywiecką władała żona Zygmunta III Wazy – Konstancja, po niej biskup wrocławski Karol Ferdynand, a następnie król Jan Kazimierz. Pomimo bohaterskiej obrony Żywiec wpadł wówczas w ręce Szwedów i został spalony. W 1678 r. Żywiecczyznę zakupił hrabia Jan Wielopolski, a w 1838 r. Adam Wielopolski sprzedał dobra Habsburgom, którzy władali tymi ziemiami do II wojny światowej.

Tymczasem w sąsiednim księstwie cieszyńskim do 1653 r. rządili Piastowie cieszyńscy. W roku tym zmarła księżna Elżbieta Lukrecja, ostatnia przedstawicielka rodu Piastów na cieszyńskim tronie książęcym. Tytuł księcia cieszyńskiego przeszedł wtedy na królów czeskich, którymi od 1526 r. była rodzina Habsburgów. Dynastia ta władała księstwem cieszyńskim do 1918 r.

Koniec wieku XVIII oraz XIX stulecie to okres gwałtownego rozwoju gospodarczego zarówno Śląska Cieszyńskiego, jak i Żywiecczyzny. Powstały wówczas huty żelaza w Ustroniu i w Węgierskiej Górze, browar w Żywcu, rozwinął się przemysł tekstylny w Bielsku, Białej i Andrychowie. W latach 1780–1785 przebudowano dawny szlak solny w drogę cesarską wiodącą z Wiednia do Lwowa.

► Pociąg na dawnej trasie Kolei Transwersalnej przecinającej Beskidy (Rabka Zaryte)

▼ Muzeum Browaru w Żywcu

Pod koniec XIX w. wielkim impulsem rozwojowym dla obszarów górskich była budowa Galicyjskiej Kolei Transwersalnej z Czadcy przez Żywiec i Suchą Beskidzką do Nowego Sącza i dalej do Husiatyna. Linia ta do dziś budzi podziw śmiałością wykorzystanych wówczas rozwiązań technicznych.

Po zakończeniu I wojny światowej, upadku monarchii habsburskiej i powstaniu niezależnych krajów – Polski i Czechosłowacji – trwało ustalanie granic państwowych. Znaczna część Śląska Cieszyńskiego stała się terytorium spornym. Ostatecznie nie doszedł do skutku planowany plebiscyt, a o podziale Śląska zadecydowała w lipcu 1920 r. Rada Ambasadorów w Spa. Do ustalonego wówczas przebiegu granicy do dziś nie wprowadzono żadnych zmian.

Niezależnie od zmian przebiegu granic i od rodów panujących nad ziemią Żywiecczyną i Śląska Cieszyńskiego wspólnym doświadczeniem historycznym całych Beskidów było późnośredniowieczne osadnictwo wołoskie. Wołosi byli ludem pasterskim wywodzącym się z Półwyspu Bałkańskiego, prawdopodobnie

▼ Wołosi
(Constantin
Guys, 1854 r.)

z terenów obecnej Macedonii Północnej i Albanii, chociaż istnieją na ten temat różne koncepcje naukowe. Około XIII w., najprawdopodobniej pod wpływem ekspansji tureckiej na Półwysep Bałkański, Wołosi zaczęli migrować wzdłuż łuku Karpat na północ, a następnie na zachód. Nie był to nieprzerwany marsz. Latem wypasali owce i bydło na wysoko położonych łąkach, zimą schodzili w doliny. Zazwyczaj pozostawali w jednym miejscu tak długo, aż wyczerpały się zapasy paszy, po czym podążali dalej. W marszu na północ natrafili na zorganizowane organizmy państwowe (Transylwania, Mołdawia, Polska) i poniekąd zostali zmuszeni do dostosowania się do panujących tam zwyczajów i praw. Jednocześnie, dzięki wykorzystywaniu wysokogórskich pastwisk, umożliwiali właścicielom i dzierżawcom zagospodarowanie ogromnych, dotychczas leżących odłogiem połaci ziemi w górach.

Nowe wsie i osady w pustych dotychczas dolinach i na grzbiętach powstawały na prawie wołoskim. Był to w dużym uproszczeniu zbiór przywilejów i obowiązków, jakie otrzymywali osadnicy od właściciela obszaru, na którym się osiedlali. Główne elementy tego prawa stanowiły: osobista wolność osadników, samorząd wiejski i ścisła regulacja zobowiązań wobec właściciela ziemi. Zazwyczaj osadnicy mieli prawo do osied-

▲ Wołosi na rycinie Josepha Heickego (ok. 1848 r.)

▼ Pasterz wołoski (Théodore Valerio, 1852 r.)

▲ Pozostałością kolonizacji wołoskiej są wspólne elementy stroju góralskiego w niemal całych Karpatach

▼ Zabudowa przysiółkowa wsi na Pograniczu Beskidów Śląskiego i Żywieckiego. Widok z Ochodzitej

lenia się na surowym korzeniu, czyli otrzymywali do wykarczowania leśny teren. Każdy dostawał od jednego do kilku łąnów ziemi, co było ściśle określone w dokumencie lokacyjnym.

Miejscowości osadzone na prawie wołoskim miały zwykle rozrzuconą zabudowę przysiółkową lub zabudowę o charakterze łańcuchówki z budynkami stawianymi z jednej lub dwóch stron drogi w dolinie. Wąskie pola ciągnęły się od domów aż po granice osady na grzbietach. Na czele wsi stał kniaź mający uprawnienia sądownicze. Prawo regulowało również okres wolnizny, czyli czas, kiedy nie płacono się czynszu (zazwyczaj 20 lat), oraz sposób płacenia czynszu (zazwyczaj w natu-

rze), czyli np. oddawanie panu po jednej owcy z każdej hodowanej dwudziestki lub innych produktów pasterskich (skór, wełny, serów). Wołoska kolonizacja Beskidów na terenach dzisiejszej Polski trwała mniej więcej od XIV do XVII w.

Ślady osadnictwa wołoskiego spotyka się do dziś w rozmaitych pasterskich zwyczajach, budownictwie, strojach ludowych, muzyce i góralskim folklorze wspólnym dla górskich terenów Rumunii, Ukrainy, Słowacji i Polski. Również wiele nazw topograficznych, jak np. Przysłop, Magura, Kiczera, Muńcuł, oraz terminów związanych z pasterstwem np. koszar, szałas i bryndza, dotarło do języka polskiego z języka rumuńskiego za pośrednictwem Wołochów.

GEOGRAFIA

Beskidy są najmłodszymi górami w Polsce. Zbudowane są ze skał osadowych zwanych fliszem karpackim, czyli ułożonych warstwami piaskowców, zlepieńców i łupków, a w niektórych miejscach, zwłaszcza w północnej części Beskidu Śląskiego, również margli i wapieni.

Skały te powstały poprzez osadzenie się zróżnicowanego materiału – piasku, żwiru i szczątków organicznych – na dnie głębokiego zbiornika, fragmentu Oceanu Tetydy, który istniał na terenie południowej części Karpat przez ponad 100 mln lat. Pod wpływem ciśnienia wody materiał przemieniał się w twarde skały. W okresie orogenezy alpejskiej, na początku ery kenozoicznej, zostały one oderwane od podłoża, sfałdowane i przemieszczane na północ ponad granitowym trzonem Karpat Wewnętrznych.

Zewnętrzne Karpaty Zachodnie tworzą łuk skierowany wypukłością na północ. Budujące go potężne fałdy skalne, zwane też płaszczowinami, nieco różnią się od siebie składem chemicznym i budową, stąd też pochodzi zróżnicowany wygląd poszczególnych pasm beskidzkich.

Beskid Żywiecki jest zbudowany z odpornych skał płaszczowiny magurskiej, dlatego góry są tam wyższe i układają się w wyraźne pasma. Beskid Śląski i Beskid Mały buduje płaszczowina śląska, a płaszczowina podśląska tworzy obszar graniczący na północy z Beskidem Małym, a także część Kotliny Żywieckiej.

► Najwyższe szczyty Beskidów Zachodnich – Babia Góra (po prawej) i Pilsko (po lewej). Wiosenny widok z Hali Rycerzowej

▼ Pofałdowane warstwy skalne budujące Beskidy można podziwiać m.in. w nieczynnym kamieniołomie w Kozach (Beskid Mały)

▼ Przełom Soły
przez Beskid
Mały – Jezioro
Międzybrodzkie
i zaporą Porąbka

W wielu miejscach Beskidów, zwłaszcza tam, gdzie występują naturalne odsłonięcia skał nad brzegami rzek, a także w kamieniołomach, można zobaczyć skomplikowany i pofałdowany układ fliaszowych warstw skalnych.

Beskid Śląski, Beskid Żywiecki i Beskid Mały leżą prawie w całości w dorzeczu Wisły, która ma źródła w Beskidzie Śląskim, pod Baranią Górą (zob. s. 62). Niewielkie fragmenty Beskidu Śląskiego odwadnia Olza – dopływ Odry, a jeszcze mniejszy obszar o powierzchni około 25 km², położony przy granicy ze Słowacją, na terenie wsi Jaworzynka, należy do zlewiska Morza Czarnego – przepływający tamtędy potok Czadeczką należy do dorzecza Dunaju. Do dorzecza Dunaju należy też płynąca przez polską Orawę rzeka Czarna Orawa. Resztę Beskidu Żywieckiego odwadniają karpackie dopływy Wisły – Soła i Skawa.

Najwyższy szczyt całych Beskidów Zachodnich to Babia Góra (1725 m n.p.m.), a kolejnym według wysokości jest Pilsko (1557 m n.p.m.).

PRZYRODA

Przez wieki na skutek gospodarki ludzkiej przyroda Beskidu Śląskiego, Beskidu Małego i Beskidu Żywieckiego została znacznie przekształcona.

Na potrzeby lokalnego przemysłu, między innymi hut w Trzyńcu, Ustroniu i Węgierskiej Górze, wycinano dolnoreglowe lasy mieszarne, a w ich miejsce sadzono szybko rosnące świerki. Niestety, z tego powodu zachowało się w tych rejonach niewiele naturalnych lasów. Od początku XXI w. sztucznie nasadzone bory świerkowe Beskidu Śląskiego i zachodniej części Beskidu Żywieckiego zaczęły stopniowo wymierać. Niedostosowane do lokalnych warunków klimatycznych gatunki były bardziej wrażliwe na silne wiatry, susze i zanieczyszczenie atmosfery, a osłabione padły ofiarą groźnych szkodników – grzybów huby korzeniowej i opieńki oraz gąsienicy niewielkiego chrząszcza – kornika drukarza. Obecnie w najwyższej części Beskidu Śląskiego, jak również w rejonie Rachowca i Romanki w Beskidzie Żywieckim prawie nie ma już lasów. Leśnicy widzą szansę na ich ocalenie tylko poprzez prowadzenie systematycznej przebudowy drzewostanów świerkowych i stopniowej zmianie ich na naturalne w reglu dolnym lasy bukowo-jodłowo-modrzewiowe.

Obszary cenne pod względem przyrodniczym to nie tylko lasy. W Beskidzie Śląskim i Beskidzie Małym dawne wysoko położone pola i kośne łąki nie są obecnie użytkowane rolniczo i stopniowo zarastają. Jak się okazało, jest to cenne półnaturalne zbiorowisko roślinne z licznymi rzadkimi roślinami, np. różnymi gatunkami stor-

▲ Pozostałości lasu na Baraniej Górze w Beskidzie Śląskim

▼ Najwyższe partie Beskidu Śląskiego są obecnie niemal zupełnie pozbawione lasu. Na zdjęciu widok z Malinowskiej Skały w kierunku Skrzycznego

▲ Zarastająca częściowo młodym lasem Hala Redykalna w Beskidzie Żywieckim

▼ Las w Babiogórskim Parku Narodowym

czyków, które powinno podlegać ochronie czynnej, co oznacza, że łąki powinny być koszone. Jeżeli nie są zagospodarowywane, następuje wtórna sukcesja lasu. Taki proces można zaobserwować na górze Tuł lub w szczytowych partiach Beskidu Małego.

Pierwotne lasy przetrwały w ustronnych dolinach i na trudniej dostępnych zboczach. Są one chronione w kilkunastu rezerwatach przyrody. Oprócz tego niemal cały obszar Beskidów podlega ochronie w kilku parkach krajobrazowych.

Prawie cały Beskid Śląski objęto ochroną w Parku Krajobrazowym Beskidu Śląskiego. Również prawie cały obszar Beskidu Małego ochroniony jest w Parku Krajobrazowym Beskidu Małego. Część pasma Magurki i Czupła, jak również rejon Kocierza oraz Łamanej Skały znajdują się w obszarze ochrony siedliskowej sieci Natura 2000. Zachodnią część Beskidu Żywieckiego, w gminach Żywiec, Węgierska Górka, Milówka, Ujszoły i Rajcza, obejmuje Żywiecki Park Krajobrazowy, najstarszy karpacki park krajobrazowy i jeden z większych w Polsce. Jest to także obszar ochrony siedliskowej Natura 2000, w którym opieką otoczono siedliska dużych ssaków drapieżnych, takich jak niedźwiedź, wilk i ryś.

We wschodniej części Beskidu Żywieckiego zachowało się najwięcej naturalnych i półnaturalnych zbiorowisk roślinnych. W celu ich ochrony, a także ochrony typowego dla obszarów górskich piętrowego układu roślinności górskiej i wysokogórskiej utworzono Babiogórski Park Narodowy.

W beskidzkich lasach żyje głównie pospolita zwierzyna leśna – sarny, jelenie i dziki, a także małe drapieżniki – lisy, kuny i borsuki. Jednak można tam również czasem zobaczyć wilka i rysia, a zimą zaobserwować na śniegu ich tropy. Przemieszczające się lasami watahy wilcze są też od czasu do czasu rejestrowane przez rozwieszone w różnych częściach Beskidów fotopułapki. Przyrodnicy wyliczyli, że aż pięć watah żyje w Beskidzie Żywieckim i po jednej w Beskidzie Śląskim i Beskidzie Małym. Są też obserwowane pojedyncze wilki żyjące poza stadami. Liczba rysi w Żywieckim Parku Krajobrazowym oceniana jest na około 10 osobników, a jeden ryś żyje prawdopodobnie w Beskidzie Śląskim.

▲ Borsuk w beskidzkim lesie

Zdarza się również coraz częściej, że w Beskidy zapędza się niedźwiedź brunatny. Jest bardzo prawdopodobne, że ten potężny ssak zdomowił się na dobre w Beskidzie Żywieckim. Od kilku lat stale zimuje na zboczach Romanki i Wielkiej Raczy, gdzie przychodzą na świat małe niedźwiedzki. W Beskidzie Śląskim można zobaczyć kolejne dwa osobniki, które żerują w okolicach Skrzycznego i Baraniej Góry. Pojedyncze tropy niedźwiedzi znaleziono też w Beskidzie Małym. Przyrodnicy przypuszczają, że na Żywiecczyźnie istnieje stała populacja niedźwiedzi od trzech do pięciu osobników.

▼ Beskidzkie drapieżniki – niedźwiedź brunatny i wilk

